

MODERNIZAREA ECONOMIEI ȚĂRII ESTE IMPOSIBILĂ DOAR PE BAZA CREDITELOR ȘI A INVESTIȚIILOR STRĂINE

Mihail PLATON,
doctor habilitat în științe economice,
profesor universitar

SUMMARY

In the present article, the author meditates not only on the economic activity in general and its necessity for the existence and evolution of the human being but also on the issues of political economy, the present state of the economy in the Republic of Moldova and the imperious need and ways to modernize it. A number of shortcomings encountered in the development of the national economy in the years of the country's independence, are emphasized. The author suggests a number of novel and valuable proposals in order to undertake the modernization process of economy.

Some affirmations and opinions may seem disputable to some extent, that's why the author would like the specialists in the field to express their points of view on the further evolution of the economy of the Republic in order to provide higher and more decent standards of life for the population of the country.

După ce țara noastră și-a dobândit independența, într-un timp foarte scurt au apărut organizații internaționale care au proclamat principiile autodeterminării, suveranității și neamestecului în treburile interne ale statului nostru, ale echității și ajutorului acordat țării.

O perioadă de timp au existat anumite motive, care ne făceau să credem, că istoria a fost, în ultima instanță, „un marș al libertății”, un proces de renaștere națională, de schimbări în economie și în viața culturală. Totuși schimbările care se produceau erau departe de a fi suficiente. Devenea din ce în ce mai clar că ceva

este „putred în Danemarca”, ceva este greșit în relațiile economice internaționale și în întreaga paradigmă a modernizării adoptate în Occident. Modernizarea țării noastre, care urmează deja timp de 20 de ani calea dezvoltării, nu este altceva decât o racordare a ei vizavi de cultura, stilul de viață și tehnologiile importate din Apus, ca și formele de organizare socială. Se neagă de-a valma tot ce a fost în trecut, mai mult – se denigrează, în general, toată viața din trecut, care, în opinia celor ce se numesc democrați, totul a fost rău în economie și în viața socială și, totodată, nu se întreprindea nimic pentru a porni pe calea

progresului, a ridicării nivelului de trai al oamenilor. Actualmente, se vorbește despre unele succese, despre „stoparea prăbușirii economiei”, dar la multe poziții nu a fost atins încă nivelul anilor '80 ai secolului trecut.

În anii '90 ai sec. XX, când în stat s-a produs propriul său faliment industrial, iar agricultura se afla aproape completamente la pământ, capitalul, structurile organizatorice, tehnologia, întreaga idee de modernitate, au trebuit să fie împrumutate. Antreprenori au devenit persoanele cu capacități mai mari de a folosi patrimoniul statului și care au jucat un rol minor în înființarea unor întreprinderi mixte, împreună cu corporațiile transnaționale. Ca urmare, **au fost înființate industriile care au adus profituri maxime unora, dar nu acelea care aveau un impact maxim asupra bunăstării națiunii.** Totodată, toate piețele din Moldova erau inundate cu cele mai diverse mărfuri aduse de peste hotare. Cu regret, nici guvernanții, nici producătorii autohtoni nu se prea pronunțau împotriva acestui tip de dezvoltare, care nu putea avea altă perspectivă decât pătrunderea cu ritmuri rapide a sărăciei. Sărăcia a mers și merge mînă în mînă cu îmbogățirea ilicită a proprietarilor și a elitei aparatului birocratic.

Era absolut evident că **acest tip de modernizare nu creează o infrastructură viabilă pentru o dezvoltare armonioasă**, în continuare, a întregii economii, dar aceasta nu se lua în considerație, de aceea el a adus prejudicii ireparabile economiei existente în țară. Irigațiile, ameliorările, pășunile și pădurile – sectoare extrem de importante pentru țara noastră agrară, au devenit atît de neglijate, deteriorate, încît cantități uriașe de produse alimentare - de la cereale,

produse animaliere pînă la pătrunjel, țelină și mărar - trebuiau importate.

În republică, a fost impusă treptat o ordine economică ce nu corespundea în întregime intereselor naționale ale țării. Caracteristica de bază a relațiilor economice dintre țara noastră și cele din afara ei devine schimbul de materii prime și forță de muncă ieftină.

O altă trăsătură a relațiilor economice externe actuale este **exportul de capital din țările dezvoltate către țara noastră** ca fiind în curs de dezvoltare, fie sub formă de împrumuturi, fie, mai des, prin investiții ale corporațiilor multinaționale. Aceasta conduce la forme drastice de exploatare – salariile muncitorilor sînt menținute adesea doar la nivelul supraviețuirii.

O altă consecință gravă este apariția unei economii capital-intensive și orientate spre export, în timp ce țara avea nevoie de o economie intensivă în forța de muncă și orientată spre satisfacerea nevoilor de bază ale populației. Modelul de creștere care se află la baza acestui tip de „cooperare” inechitabilă este, pur și simplu, transferat din Occident, servind interesele elitei conducătoare, dar nu pe cele ale întregii populații, ceea ce sporește deosebirile de clasă, perpetuează dependența de capital și tehnologiile străine, slăbește serios agricultura și neglijează serviciile sociale, în primul rînd, învățămîntul și ocrotirea sănătății, dar și celelalte obiective ale infrastructurii sociale.

Fără a fi stăpîniți deloc de pesimism, totuși apare întrebarea: **oare n-ar fi cazul ca economiștii, sociologii, politicienii să examineze situația pe care o avem astăzi în statul nostru și să ne spună concret ce-i cu fenomenul acesta în dezvoltarea economiei, dacă nu-i o formă evidentă a neocolonialismului secolului**

XXI, sau cum trebuie să înțelegem ceea ce se întâmplă cu economia țării?

Dar cel mai grav, în opinia noastră, este faptul că, pe de o parte, se împiedică promovarea unor alternative proprii de dezvoltare a unor structuri autohtone – economice, educaționale, științifice, tehnologice, iar pe de o altă parte, continuă crearea unor avantaje unilaterale și a schimburilor inechivalente. Ce mai e și asta, dacă nu o constrângere pentru dezvoltarea autonomă autentică? Totodată, în multe țări, înțelegând prea bine, despre ce este vorba, demult s-au dezis de un astfel de tip de ordine economică, ele n-au mai dorit să-și vândă independența pentru ajutor sau să accepte ajutorul ca simple investiții ale corporațiilor particulare. La noi însă se țin de el cu ambele mâini. De ce oare?

Purtătorii de cuvânt ai liderilor țărilor dezvoltate fac permanent declarații prin care promit **ajutoare**. Dar aceasta poate fi considerată ca retorică ideologică, deoarece declarațiile privind drepturile omului, echitatea socială, dreptatea se traduc insuficient în practică.

Ajutorul internațional acordat țărilor în curs de dezvoltare, precum este și țara noastră, ar trebui să fie, cu adevărat, o strategie rațională și clarvăzătoare. Însă, în fond, aceasta se aseamănă mai mult cu o strategie care prelungește existența ordinii mondiale actuale, care este foarte favorabilă bogaților. Dorim însă să sperăm că va veni un timp, când țările nevoiașе vor beneficia de un ajutor substanțial dezinteresat. Vom trăi și vom vedea.

Gândindu-ne mai bine, speranța că cineva de pe alte meleaguri ne va oferi o mână de ajutor și cu ajutorul acesta vom moderniza economia națională, este ceva naiv ca și visul socialiștilor utopiști, de acum aproape două secole, că relele capitalismului vor fi

învinse peste noapte, în numele rațiunii și dreptății.

Situația care s-a creat în economia națională dictează necesitatea de a **restructura actuala ordine economică internațională și a o adopta treptat**, fără a-și pierde structura de bază. Purtătorii de cuvânt din țările industrial dezvoltate ar trebui să se împace cu noua realitate economică a țărilor slab dezvoltate și să accepte **un sistem de măsuri care să tindă spre menținerea structurii de bază a ordinii economice mondiale, dar care să fie favorabilă și țărilor în curs de dezvoltare**. Principiile „noii ordini economice internaționale” ar putea fi: „universalitatea de scop și esență, respectarea independenței politice, echitate și cooperare între țări și națiuni, interdependență economică, dezvoltare prin forțe proprii, reducerea decalajului dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare.”

Pentru țara noastră, acest sistem de măsuri ar constitui, într-adevăr, o promovare a industrializării, dezvoltarea, în general, a economiei țării, deoarece în sistemul de astăzi, când guvernele și corporațiile transnaționale ale țărilor dezvoltate posedă un monopol aproape total asupra tehnologiei industriale, când ele dispun de cercetare, infrastructură, resurse financiare și de conducere, țara în curs de dezvoltare, cum este Moldova, pierde motivul de a dispune de cunoștințele și capacitatea necesare de a selecta, adopta și a absorbi complet tehnologiile străine, cu atât mai puțin de a-și crea propriile tehnologii. Absolvenții universităților noastre, în cazul în care nu dispun de oferte din partea structurilor de producție, precum și ale celor sociale și științifice, sînt nevoiți să se angajeze în unele structuri

internaționale, în cele mai dese cazuri, nu la specialitatea căpătată în instituțiile respective de învățământ superior sau să plece în țările de peste hotare, unde ori lucrează la negru fiind posesori ai diplomelor de licență, ori să se recicleze obținând o nouă specialitate.

Odată cu orientarea crescândă spre tehnologiile străine, și știința locală este marginalizată. Oferta tehnologică locală redusă sporește cererea de tehnologie străină care, în multe cazuri, nu poate fi eficientă în condițiile republicii noastre.

Făcînd o simplă analiză a tot ce se întîmplă privind implementarea principiilor de aplicare a actualei ordini economice internaționale, se poate trage concluzia că bariera cea mai importantă în calea edificării acestei ordini internaționale este lipsa unui consens între țările dezvoltate, inexistența unor necesități obiective de schimbare, primatul intereselor lor egoiste pe termen scurt, dorința de a menține cu orice preț statu quo-ul și de a-și impune, în continuare, propriul model de dezvoltare.

Viața cere tot mai mult organizarea unor negocieri reale între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare cu privire la ansamblul dezvoltării economico-sociale, pentru stabilirea unui program general de sprijinire a eforturilor de lichidare a subdezvoltării.

Să nu ignorăm "natura umană" a economiei

După cum se știe, orice societate din orice țară reprezintă un obiect social supradimensionat, format din obiecte sociale de diferite proporții și profiluri de activitate care acționează reciproc. Din categoria celor de bază fac parte următoarele obiecte sociale: **ale sferei economice-corporațiile, întreprinderile, firmele; ale sferei culturale – grădinițele de copii, școlile, școlile de**

meserii, instituțiile de învățământ superior, teatrele, bibliotecile etc.; ale sferei politice – populația orașelor, satelor (comunelor) a cărei activitate vitală o asigură organele autoadministrării locale.

O importanță excepțională are includerea în categoria obiectelor sociale ale suprastructurii din aceste sfere a organelor administrării publice la toate treptele ierarhice ale piramidei puterii.

La rîndul său, fiecare obiect social, inclusiv organele administrării, sînt formate din părți care acționează reciproc (direcții, secții, sectoare etc.) și elemente – conducători, specialiști, funcționari, muncitori angajați în aceste părți și exercită, în ultima analiză, întreaga activitate.

Prin urmare, economia și societatea sînt conduse nu de organele administrative, după cum își închipuie unii, producția o dau și serviciile le prestează nu întreprinderile și firmele, după cum cred mulți dintre conducătorii acestora, nu băncile și birourile, cît ar fi ele de luxoase la exterior, nu instituțiile și atelierele, cît ar fi ele de înzestrate, ci **oamenii care lucrează acolo.**

Păcatele și naivitatea noastră, dar mai concret – ale celor care conduc, constau în faptul că se ignorează „natura umană” a economiei, inclusiv activitatea cotidiană a oamenilor. N-ar trebui să ne facem iluzii că oamenii de astăzi nu înțeleg ceea ce se întîmplă, că se face acest lucru cu perseverență uimitoare, fără a se îndepărta cu nici un pas de faimoasele precepte tehnocratice asupra esenței proceselor social-economice care au loc.

Posibil, că în cazul dat n-ar fi de dorit să le amintim celor ce conduc oamenii despre marea importanță care i s-a acordat individului în diferite perioade istorice, și

totuși, pentru cei care au mai puține cunoștințe privind teoria și practica conducerii, voi cita câte ceva din teoria înțelepților.

Potrivit concepției lui Aristotel, „**caracteristica adevăratului cetățean este că ia parte la funcția de judecător și de magistrat**”. De fapt, după Aristotel, polisul (statul) reglementează viața cetățenilor săi prin legi, ceea ce face ca cetățeanul să nu-și aparțină sie, ci statului, pentru că el trebuie să dea ascultare legilor.² La rindul său, Protogoras definea omul în contextul politic al Greciei, ca măsură a tuturor lucrurilor.³

Civilizația și jurisprudența latină au oferit individului instrumentele juridice pentru a-și apăra și exercita nestingherit drepturile politice, dar, mai ales, cele civile (îndeosebi, cele legate de regimul proprietății, al obligațiilor în raporturile de familie sau de relații comerciale).

Evident că reglementarea interacțiunii părților și evenimentelor prin prisma raționalității sociale este o prerogativă a științei administrative. Dar după cum se știe, și în trecut, dar mai mult în timpurile noastre, dacă e să judecăm după atenția acordată acestei științe la noi, în Moldova, se mai consideră una „de buzunar” a economiei. Formal, conducătorii unităților de producție își mai amintesc din când în când de științele administrative, dar, ca regulă, ele se află în „umbra” economiei, nu le ajunge timp să mai deschidă vreun manual al marilor economiști în acest domeniu.

Secolul XX a trecut în Occident și în alte țări dezvoltate sub drapelul revoluțiilor administrative, denumite **manageriale**, și al elaborărilor începute de Frederick Taylor. Acum, în cei deja 10 ani ai secolului XXI, și în organele ce se ocupă cu

activitatea de producție, a celor ce sînt chemate să conducă dezvoltarea social-economică și în auditoriile facultăților de management, prea puțin își dau seama că anume managementul rațional poate asigura prosperarea economiei țării.

Analizînd situația, care s-a creat în ultimii ani în economia națională a RM, reafirmînd „esența umană” a economiei legate de activitatea comportamentală a oamenilor ca suport al muncii, putem conchide că **pentru dezvoltarea economiei noastre este necesar să fie creat un mecanism de administrare științific fundamentat, puternic și rațional, adică universal capabil să asigure munca activă, rațională și interesată a personalului la toate obiectivele sociale fără nici o excepție, inclusiv în organele administrării publice.**

Toți cei care se ocupă de problemele dezvoltării economiei trebuie să conștientizeze faptul că mecanismul de administrare la fiecare obiectiv social trebuie să fie atît de dur, încît să poată schimba etica muncii lucrătorilor autohtoni și, în același timp, atît de democratic ca să contribuie pe toate căile la autorealizarea personalității, repartizîndu-i pe toți la „jocurile lor”.

Știința administrației cunoaște mai multe principii fundamentale care creează cadrul teoretic al unui asemenea mecanism de administrare. Le vom numi numai pe unele dintre ele.

Primul este **principiul fundamentării scopului**. Realizarea acestui principiu contribuie la reglementarea interacțiunii părților și elementelor (oamenilor cu obiectivele sociale).

Fundamentarea scopului pornește de la faptul că fiecare obiectiv social, indiferent de proporțiile și profilul activității, trebuie să aibă un așa-zis scop exterior, adică un

scop strategic (final) al funcționării sale comandat de societate și fiind un subscop al unui obiectiv social de proporții mai mari. Activitatea părților și lucrătorilor trebuie corelată în așa fel încât să se creeze situația când **acest scop exterior devine**, în ultimă instanță, un motiv interior al activității fiecărui lucrător.

Dar aici apare o întrebare destul de complicată: pot oare fi realizate în practică aceste principii? Din păcate, lipsa de vigoare a situației autohtone, în materie de administrare se face mult simțită. Încă nu ne-am obișnuit să deosebim scopurile ca atare de misiune sau de mijloacele realizării lor.

N-am să mă refer la general, dar numai la situația existentă astăzi în Moldova în ceea ce privește administrarea publică de toate nivelurile. Pot oare Președintele, Primul-Ministru sau Președintele Parlamentului să formuleze clar scopurile strategice ale funcționării administrației prezidențiale, Cabinetului de Miniștri și, respectiv, ale Parlamentului? Există dubii foarte serioase pentru a da un răspuns afirmativ.

Când analizezi agenda de lucru a corpului de deputați, observi că ei confundă scopurile cu misiunea sau cu mijloacele în atingerea scopurilor. Totodată, trebuie să însușim temeinic teza că scopul este un rezultat previzibil exprimat (în mod obligatoriu) cantitativ. În caz contrar, este greu de spus dacă scopul va fi atins sau nu. Această dificultate determină surparea scopurilor, prin urmare, este aproape imposibil de a prevedea eficiența administrării.

Al doilea principiu constă în **reacția pe baza rezultatelor activității**. Asume reacția organizată la rang de lege a obligativității, când scopurile sunt clar

exprimate de a crea un mecanism al autoreglării, cu abateri de la scopuri în fiecare obiect social. O deosebită importanță capătă acest mecanism în organele administrative care primesc informații atât despre nivelul atingerii scopurilor strategice, cât și despre contribuția fiecărui lucrător la atingerea acestor scopuri.

Pentru realizarea acestui principiu este necesar de a vedea în nivelul atingerii scopurilor un **rezultat al activității de muncă**, ceea ce nu s-a reușit până în prezent. Cauza constă în lipsa comenzii sociale privind aprecierea acestor rezultate (nedorința de a avea astfel de estimări), precum și caracterul neconvincător al formulelor științifice și al elaborărilor metodice respective care sînt o urmare a dezvoltării insuficiente a managementului științific autohton.

Al treilea principiu fundamental în cadrul teoretic al mecanismului dur de administrare este **motivația lucrătorilor orientată spre un anumit scop pe baza rezultatelor activității de muncă**. Asume acest principiu îi imprimă întregului mecanism duritatea necesară care poate să „frîgă” etica noastră a muncii, s-o „civilizeze” în mod consecvent. Urmărirea sistematică a nivelului de atingere a scopurilor colectivului (obiectului social) și a rezultatelor activității individuale permite, corelînd scopurile cu rezultatele, de a-i îndemna pe lucrători să meargă pe făgașul criteriilor estimative (care urmează a fi scoase la iveală), dar obligatorii în limitele activității utile.

În ceea ce privește motivația lucrătorilor, orientată spre un rezultat pozitiv în activitatea de muncă, apoi aici există o problemă serioasă, cu care se confruntă mereu cadrele administrative – problema

perfecționării stimulării muncii. **Perfecționarea trebuie să fie efectuată în direcția creării unui sistem încheiat de dirijare a potențialului de muncă**, care prevede măsuri eficiente de ordin economico-organizatoric la nivelul economiei naționale și al celui regional: **asigurarea tuturor subdiviziunilor cu forță de muncă în numărul și calitatea necesare, organizarea pregătirii și reciclării cadrelor, selectarea și repartizarea acestora; reglarea teritorial-ramurală și a altor forme de mișcare a cadrelor; utilizarea rațională a lucrătorilor, sporirea activității lor de muncă în numărul și calitatea necesare.**

În cadrul acestei probleme e nevoie de rezolvat următoarele:

- prognozarea gradului de utilizare a brațelor de muncă pe teritoriul respectiv pe baza analizei complexe a factorilor social-economici care influențează asupra nivelului și structurii gradului de utilizare a forței de muncă, ținând cont de tendințele ce se formează și aprecierea lor în perspectivă;

- stabilirea argumentată din punct de vedere științific a structurii ramurale și profesional-calificate pentru pregătirea

cadrelor și a specialiștilor în conformitate cu necesitățile curente și de perspectivă de cadre și posibilitățile reale de asigurare a acestora, luând în considerație specificul condițiilor economice contemporane;

- perfecționarea întregului sistem de pregătire și reciclare a cadrelor cu orientare spre noile forme de gospodărire ce determină accelerarea procesului și amploarea fluctuației cadrelor, schimbul de lucru, eliberarea lucrătorilor din sfera de producție;

- întărirea pozițiilor din contul lărgirii obligațiilor și ridicării nivelului de răspundere a organelor teritoriale care sînt datorate să execute întregul complex de lucrări practice și organizatorice privind dirijarea muncii, atenuarea proceselor negative de tranziție la economia de piață, asigurarea protecției sociale a populației.

În rîndul acestor măsuri importante e și perfecționarea dirijării muncii, crearea și implementarea în noul mecanism economic a unui sistem de stimulare materială a colectivelor și a lucrătorilor înșiși, a unui mecanism eficient de motivare a muncii lor.

BIBLIOGRAFIE

1. Adam Smith. *Avuția națiunilor*. Chișinău, Universitas, 1992.
2. David Ricardo. *Opere alese*. Chișinău, Universitas, 1993.
3. Constantinescu N.N. *Acumularea primitivă a capitalului în România*. Chișinău, „Știința”, 1992.
4. Mihai Eminescu, *Antologia „Economia națională”*, Studiu introductiv, note și comentarii de Vasile Nechita, Iași, Junimea, 1983.
5. Charles Fourier. *Opere economice*. Chișinău, Universitas, 1992.
6. Andrei Cojuhari, Valeriu Umanet. *Bazele teoriei economice*. Chișinău, Universitas, 1993.

7. Valeriu Zbârciog. „Trăsăturile mentalității economice contemporane”, „Administrarea Publică”, nr.2, 1994.

8. Boris Melnic. Cunoașterea conștiinței umane. Curs didactic pentru studenți și liceeni. Pontas, Chișinău, 2002.

9. Ion Ustian. „Omul produce scopuri”. Ed. Cartea Moldovei, Chișinău, 2000.

NOTE

¹ Vezi: Ioniță Olteanu. „În căutarea viitorului”. Editura politică. București, 1984. – P. 284.

² Aristotel, „Politica” (traducere de El. Bezdechi). Biblioteca politică, București, 1924. – P. 96.

³ Giorgio de Vecchio, „Lecții de filosofie juridică”. Editura EuropaNoza. – P. 56.